

dr hab. prof. nadzw. UŁ Marek Baran

Zakład Języka Hiszpańskiego i Językoznawstwa Stosowanego
Katedra Filologii Hiszpańskiej
Uniwersytet Łódzki

RECENZJA ROZPRAWY DOKTORSKIEJ

PANI NATALII WIŚNIEWSKIEJ

Análisis del discurso político español desde el punto de vista de la teoría de la argumentación

(Uniwersytet Śląski, 2019)

Przedłożona do oceny rozprawa doktorska Pani mgr Natalii Wiśniewskiej wpisuje się w nurt badań nad dyskursem, łącząc w sobie refleksję natury teoretycznej z wynikami samodzielnie przeprowadzonej analizy językoznawczej. Autorka podjęła się zadania opisu wpisów, które nowe hiszpańskie ugrupowania polityczne umieszczają na jednym z najbardziej popularnych portali społecznościowych (Twitter). Opis ów ma zawężony charakter, bowiem Doktorantka założyła, iż skupi się na określonym wykładniku argumentacyjnym, przyglądając się jednocześnie wyrażeniom metaforycznym grupującym się wokół kilku wyselekcjonowanych pojęć. Ograniczenie pola badawczego pracy naukowej wydaje się wyborem w pełni zrozumiałym, a jednocześnie zasadnym z metodologicznego punktu widzenia - wnikliwa lektura pracy wywołuje jednak pewne wątpliwości związane z dokonaniem zawężeniem pola analizy w tym konkretnym wypadku, do czego powrócę w dalszej części recenzji.

Analiza dyskursu politycznego ma już bez wątpienia długą i ugruntowaną pozycję; mnogość podejść i analiz jest w tym wypadku niezaprzeczalna, jestem jednak przekonany, iż

ciągłe rozważanie dyskursu politycznego w kategoriach praktyki społecznej naznaczonej określoną intencjonalnością jest dalej zasadne. Zapewne z podobnego założenia wyszła sama Doktorantka, zdając sobie zresztą sprawę z faktu, iż rzeczywistość społeczna i ekonomiczna podlega wyjątkowej zmienności, znosząc tradycyjne podziały, w tym także te o charakterze politycznym. Co istotne, tak tematyczny zakres pracy, jak i przyjęta metodologia stanowią świadectwo pewnej określonej wizji samego języka, który w tym wypadku nie jest odrębnym, samoistnym bytem systemowym, ale wielowymiarowym mechanizmem komunikacyjnym powiązaniem ze ściśle określoną *cosmovisión*.

Rozprawa ma bez wątpienia przemyślany i merytorycznie uzasadniony układ. Pani mgr Natalia Wiśniewska rozpoczyna swą dysertację od starannego nakreślenia ramy teoretyczno-metodologicznej, która posłuży jej w analizie wyodrębnionego materiału językowego. I tak, dwa pierwsze rozdziały poświęcone są Krytycznej Analizie Dyskursu (w dalszej części recenzji: KAD) oraz teorii argumentacji w ujęciu Anscombe'a i Ducrot. Rozdział trzeci jest w pewnym sensie rozwinięciem rozdziału drugiego: w tym wypadku Doktorantka przygląda się językowym mechanizmom argumentacji, zwracając szczególną uwagę na elementy natury leksykalnej, konektory dyskursywne oraz metafory. Dwa następne rozdziały (IV i V) mają zgoła inny charakter, bowiem przyjęta optyka uwzględnia w tym wypadku szeroko pojęty kontekst ekonomiczny, społeczny i polityczny Hiszpanii po kryzysie gospodarczym z 2008 roku. Tego typu odniesienia są z całą pewnością uzasadnione, bowiem jednym z podstawowych założeń pracy, czerpiącej ze wspomnianej wcześniej KAD, jest właśnie społeczne i ekonomiczne zakotwiczenie dyskursu, który nigdy nie funkcjonuje w próżni. Cennym uzupełnieniem nakreślanego tła jest również syntetyczne i bardzo rzeczowe odniesienie się do współczesnej hiszpańskiej sceny politycznej oraz rekonstrukcja wydarzeń, które doprowadziły do powstania dwóch nowych hiszpańskich partii politycznych, a mianowicie *Podemos* i *Ciudadanos*. Co godne podkreślenia, Doktorantka ma cały czas świadomość, iż jej zadanie wpisuje się zasadniczo w nurt badań i analiz językoznawczych, dlatego też, pisząc o tzw. «nowej» i «starej» hiszpańskiej polityce, przytomnie uwzględnia wszystkie te elementy, które składają się na nowy model komunikacji opierający się przede wszystkim na wymianie internetowej. *Clou* przedsięwzięcia doktorskiego stanowi rozdział szósty mający charakter analityczny. Całość wieńczą syntetycznie ujęte wnioski oraz wykaz bibliograficzny przygotowany z wyodrębnieniem sekcji tematycznych.

Odnosząc się do merytorycznych aspektów pracy pragnę podkreślić, że Pani mgr Natalia Wiśniewska dokonała przemyślanej i rzeczowej syntezy podejść teoretyczno-metodologicznych, które uznała za kluczowe dla przeprowadzenia swojego badania. Wstępne rozdziały rozprawy świadczą, iż dokonano starannych poszukiwań bibliograficznych i że w umiejętny sposób potrafią opisać naczelne założenia wyselekcjonowanych teorii. Doktorantka precyzyjnie artykułuje zależności pomiędzy różnymi elementami składowymi modelu KAD a opisem ich konkretnych realizacji językowych; ma również świadomość złożoności opisywanych modeli i ich wpływu na to, co można nazwać formowaniem się politycznej autoprezentacji. Odnosząc się do «Nowej Retoryki» Autorka pracy zwraca uwagę na interakcyjny i dialogiczny charakter tego podejścia. Z kolei polifoniczna teoria wypowiedzi, konceptualna i kategoryzacyjna istota toposów wraz z założeniem, iż wartość argumentacyjna nie jest jedynie funkcją ładunku informacyjnego wypowiedzi, znajdują swe właściwe miejsce w rozważaniach nad argumentacją.

Część analityczna pracy zamyka się zasadniczo w dwudzielnej strukturze, zgodnie ze wstępnym założeniem Doktorantki, iż przedmiotem jej analizy będą metafory konceptualne fundujące określone bloki tematyczne oraz mechanizm nazywany przez samą Autorkę mechanizmem składniowo-argumentacyjnym. Wstępne założenia nie budzą zastrzeżeń, choć w przypadku odniesień do wieloaspektowej teorii metafor zapewne w nazbyt uproszczony sposób Doktorantka przyjęła, że wyartykułowanie konceptualizacyjno-kategoryzacyjnego charakteru metafory to jedynie zasługa teorii rozwijanej przez Lakoffa i Johnsona. Metafora to najpewniej jedno z najbardziej eksploatowanych zagadnień językoznawczych, które jednocześnie, z punktu widzenia samej historii refleksji językoznawczej, postrzega się w sposób bardzo stereotypowy. Odejście od tzw. klasycznych teorii metafory, rozważanej zasadniczo w kategoriach tropu czy figury retorycznej, w stronę podejść interakcyjnych i kognitywnych nie ma absolutnie charakteru linearnego. Myślę, iż warto pamiętać, że już tzw. klasyczne teorie metafory wskazują na jej, nazwijmy to, orientację pragmatyczną i kognitywistyczną: sam Arystoteles włącza do swej koncepcji figurę odbiorcy (przypominając tym samym o praktycznym wymiarze retoryki), dla Du Marsais, z kolei, fundująca metaforę analogia jest nie tyle efektem bliskości fizycznych obiektów, co wynikiem operacji o charakterze intelektualnym. Sugestię tę podejmą zresztą Richards i Black, dla których metafora jest figurą dynamiczną, rodzącą się w akcie przedjęzykowym, a nie w prostej transpozycji dwóch leksemów.

Wydzielone poświadczenia tekstowe z punktu widzenia ilościowego uznać należy za reprezentatywne. Autorka pracy próbowała dotrzeć do określonych schematów o charakterze metaforycznym, grupując je jednocześnie wokół pojęć takich jak: «gobierno, cambio, colaboración, patria, populismo». Jeśli przyjąć, że naczelnym odniesieniem metodologiczno-interpretacyjnym była teoria Lakoffa i Johnsona, wedle których bazowym przedmiotem rozważań nie są wyrażenia metaforyczne, lecz metaforyczne pojęcia, koncepcję Doktorantki uznać trzeba za uzasadnioną. Jednocześnie należy pamiętać, iż metafory strukturalne uznane przez Autorkę pracy za główne odniesienie ilustracyjne pracy są niejednokrotnie trudne do jednoznacznej klasyfikacji. Doktorantka ma zresztą tego świadomość, zaznaczając wielokrotnie w swym wywodzie, że to, co uznała za metaforę strukturalną, może być również rozpatrywane np. jako metafora ontologiczna. Na aprobatę zasługuje niewątpliwie fakt, iż Pani mgr Natalia Wiśniewska postawiła przed sobą zadanie dotarcia do konceptualizacji typowych dla współczesnego społeczno-politycznego środowiska Hiszpanii, wykraczając jednocześnie poza bardzo utarty, często opisywany schemat typu «polityka to wojna». Analiza potwierdza wstępnie przyjętą hipotezę, że polityczne, dyskursywne obrazowanie często opiera się np. na toposie, wedle którego «zmiana jawi się jako instrument gwarantujący pomyślność» (wyodrębnionych toposów jest oczywiście więcej). Spektrum przywoływanych metaforycznych odniesień jest bogate i precyzyjnie klasyfikowane. Autorka, poprzez prowadzoną analizę, wielokrotnie poświadcza również często przywoływaną kierunkowość językowych posunięć *Podemos* i *Ciudadanos*, zgodnie z którą «nasze działania» ujmowane są w kategoriach pozytywnych, podczas gdy «ich działania» kategoryzowane są negatywnie. W tym wypadku trudno mówić o jakimś oryginalnym odkryciu czy podsumowaniu: trudno spodziewać się, by mogło być inaczej, nie może tego zmienić ani tzw. nowy model komunikacji, ani sama tzw. «nowa jakość polityki hiszpańskiej» (czy jakiegokolwiek innej). Być może, w tej określonej przestrzeni dyskursywnej mamy do czynienia z pewnym, nazwijmy to, uniwersalium retorycznym, którego ciągle potwierdzanie nie jest już konieczne. Moja kolejna wątpliwość dotyczy również wybranych wpisów, które stanowią bazę ilustracyjną pracy. W wielu wypadkach zastanawiałem się, czy metaforyczne, konceptualne «pojmwanie» (czy też obrazowanie) może prowadzić do zupełnie niemetaforycznych «językowych wykładników» i czy, jeśli nawet tak jest, owej metaforycznej konceptualizacji «wyższego rzędu» nie można przypisywać w takim razie właściwie wszystkiego, dokonując swoistego rodzaju nadinterpretacji. W tym miejscu odwołam się do przykładu: Doktorantka

np. na stronie 141. rozprawy posługuje się wpisem oznaczonym jako (6): „Tenemos un paro muy elevado y un déficit público fuera de control. Hay que hacer reformas para cambiar esto”, który to wpis rozpatruje się w obrębie strukturalnej metafory «zmiana to instrument [służący rozwiązywaniu problemów społecznych]». Mam wrażenie, że wpisywanie tego rodzaju jednowymiarowych komunikatów w jakiś złożony model metaforyczno-argumentacyjny jest swoistego rodzaju «metodologiczno-interpretacyjną nadbudową».

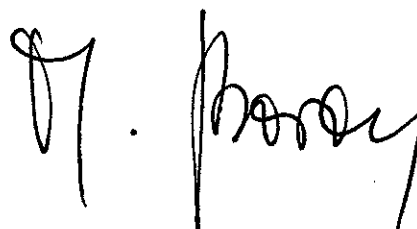
Druga, analityczna część pracy skupiać się ma nad konektorami argumentacyjnymi rozpatrywanymi w kontekście kreowania autoprezentacji opisywanych partii politycznych. Nie mam wątpliwości co do tzw. potencjału argumentacyjnego tzw. znaczników dyskursywnych, zastanawiam się tylko, dlaczego Doktorantka ograniczyła zbiór egzemplifikacji wyłącznie do tych, które zawierają hiszpańskie *pero* (pol. *ale*). Nie przekonuje mnie w pełni argument o najwyższej częstotliwości użycia tegoż właśnie konektora, ani też założenie, że włączenie w pole analizy innych znaczników argumentacyjnych wykraczałoby poza ramy pracy. Co jasne, w żaden sposób nie podważam częstotliwości użycia *pero*, którą to przywołuje Doktorantka, ale jednoznacznie uważam, że ograniczenie analizy tylko do tego jednego wykładnika składniowo-argumentacyjnego nie pomaga w spełnieniu założenia pracy, którym było wykazanie argumentacyjnego funkcjonowania mechanizmów morfologicznych i składniowych. Przyznaję, że użycia *pero* zostały pogrupowane w określonych blokach tematycznych, co choć w pewien sposób rekompensuje zawężenie pola obserwacji, muszę jednak przyznać, iż dla czytelnika rozprawy odwoływanie się do tego samego «operatora» na kilkudziesięciu stronach pracy staje się nieco nużące. To odczucie potęgowane jest przez fakt, iż dość proste przekazy, w których kontrargument z interpretacyjnego punktu widzenia jest właściwie ewidentny, rozpisywane są w postaci schematów, z których wnioskować mamy, iż, parafrazuję, „konektor kontrargumentacyjny wprowadza implicytną, dodaną wartość informacyjną, wzmacniając jednocześnie pozytywny obraz partii”. To niewątpliwie słuszna konstatacja, pamiętajmy jednak, iż w swoich analizach Doktorantka odwołuje się zasadniczo do prototypowego znaczenia *pero* rozpatrywanego właśnie jako «wektor kontrargumentacyjny» (co ciekawe, jego wartość w pragmatycznych mechanizmach intensyfikujących jest w hiszpańskim zgoła odmienna [np. *es alto, pero alto...*]) i tym samym wnioski płynące z analizy mogą tylko potwierdzić wysoce przewidywalną hipotezę.

Uwagi sformułowane powyżej w żaden sposób nie wykluczają niezaprzeczalnej wartości pracy, należy traktować je jedynie jako sugestię co do poszerzenia pola badawczego i mniej schematycznego traktowania bazy egzemplifikacyjnej. Jestem przekonany, iż Doktorantce w satysfakcjonujący sposób udało się wyodrębnić i opisać określone mechanizmy argumentacyjno-dyskursywne typowe dla politycznych przekazów generowanych w nowych mediach przez zyskujące na popularności hiszpańskie ruchy polityczne. Sam wywód, w swoim całościowym wymiarze, jest przy tym konsekwentny i logiczny.

Z recenzenckiego obowiązku dodam jeszcze, iż formalna strona pracy zasługuje na pochwałę: rozprawa napisana jest bardzo dobrą hiszpańszczyzną; usterki redakcyjne, które zauważyłem, mają natomiast jedynie charakter incydentalny. Wielojęzyczna bibliografia została dobrana i wykorzystana w sposób w pełni przemyślany.

Podsumowując stwierdzam, iż **rozprawa doktorska Pani mgr Natalii Wiśniewskiej spełnia warunki określone w art. 13. 1. ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki**. Tym samym wnoszę o dopuszczenie Doktorantki do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Łódź, 10 czerwca 2019 r.

dr hab. Marek Baran
prof. nadzw. Uniwersytetu Łódzkiego